

Introducció

1. El temps del treball mercantil

1.1. L'activitat principal de la població

1.2. El temps dedicat al treball mercantil

1.3. El temps de desplaçament a la feina

2. El temps del treball familiar domèstic

3. El temps lliure i el temps de lleure

4. La conciliació de les activitats

5. La ciutat i el temps: els espais de vida
dels habitants de Barcelona

6. Reflexions finals

TEMPS I TERRITORI A LA CIUTAT DE BARCELONA

Introducció

Barcelona és una ciutat densa, amb una diversitat laboral, comercial i d'usos del sòl que condiciona la proximitat dels serveis, i amb una forma urbana que incideix també en la localització i organització de les activitats. Barcelona és també una ciutat complexa en la gestió del seu temps: en totes les esferes de la vida, els seus ciutadans han de poder conciliar els diversos temps que necessiten, però la ciutat s'ha d'adaptar també a les necessitats de temps que tenen els seus «usuaris», tant els residents com els que tenen a Barcelona el seu lloc de treball, d'estudi, de compres o d'oci.

*L'Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població*² proporciona, per a cinc moments concrets al llarg de 20 anys (1985-2006), les dades bàsiques per poder analitzar la gestió que la població fa del seu temps en les diferents esferes de la vida: el temps mercantil, el temps familiar i el temps lliure i de lleure.

Aquest article analitza el comportament i la percepció de la població de Barcelona davant de les diferents activitats que «consumeixen» temps i quina és la seva localització dins de la ciutat. És una anàlisi que vol apuntar unes primeres característiques tant dels temps dels barcelonins com dels espais on es mouen, de manera que les polítiques públiques puguin anar en la direcció de facilitar la gestió personal i col·lectiva de la vida quotidiana.

L'article està dividit en cinc parts. Les tres primeres fan referència a l'anàlisi del temps de la població barcelonina en els àmbits del treball mercantil, del treball domèstic familiar i del temps lliure i de lleure. El quart

apartat considera les dificultats de la població a l'hora de compaginar la vida laboral i la domèstica i familiar, així com la percepció de disponibilitat de temps lliure que expressa la població. L'últim apartat analitza els diferents espais que corresponen a les esferes de la vida quotidiana, com a primer apunt de la relació que hi ha entre la morfologia de la ciutat i els hàbits de la població, que condiciona en grau divers la gestió que les persones fan del seu temps.

1. El temps del treball mercantil

El temps de treball mercantil és el conjunt d'hores que la població dedica al treball remunerat. És, doncs, un temps molt lligat a la situació d'activitat de les persones i a l'organització de la jornada laboral. L'anàlisi d'aquest temps ha d'incloure també el temps de desplaçament entre el domicili de residència i el lloc de treball, per poder tenir una visió global del temps que bona part de la població esmerça en una de les esferes de la vida quotidiana.

A continuació s'analitzen tots els components que afecten el temps del treball mercantil dels habitants de Barcelona, com són la situació d'activitat de la població, les condicions de la jornada laboral i el temps dedicat al desplaçament entre el domicili i el lloc de treball.

1.1. L'activitat principal de la població

La situació d'activitat de les persones és un condicionant determinant per a la gestió del seu temps. Els diferents períodes d'activitat que experimenta la població al llarg de la seva vida són un dels eixos determinants de l'ús del temps de la vida quotidiana. Treballar, estudiar, fer les tasques domèstiques i familiars, entre d'altres, estructuren de manera diversa la vida quotidiana de la població. Aquestes activitats modelen situacions vitals molt diferenciades que impliquen també uns usos del temps molt diversos.

L'any 2006, poc més de la meitat de la població de Barcelona estava ocupada i el 41,8% es trobava en situació d'inactivitat laboral, amb predomini de la po-

1 L'IERMB ha realitzat en els darrers anys diversos estudis sobre els usos del temps a la ciutat i a l'Àrea Metropolitana de Barcelona. Aquest article recull alguns dels punts principals desenvolupats a l'estudi *L'ús social del temps a Barcelona, 2006*, realitzat per Elena Sintès i Maties Vives, sota la direcció de Carme Miralles-Guasch, per a l'Ajuntament de Barcelona.

2 *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població*. Barcelona: Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona (IERMB), 1985, 1990, 1995, 2000. *Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya, 2006*. Barcelona: Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona (IERMB) i Institut d'Estadística de Catalunya (IDESCAT), 2006.

TAULA 1 Relació de la població amb l'activitat laboral (%). Barcelona, 1990-2006

	1990	1995	2000	2006
Treballa	50,6	42,6	50,0	53,9
Busca feina	5,1	9,9	4,8	4,3
Es dedica a les tasques de la llar	19,4	18,0	13,9	14,0
Està jubilat/da	17,8	18,9	21,9	18,6
Estudiant	3,5	6,8	6,5	5,1
Incapacitat	2,9	2,7	2,1	3,2
No treballa i no busca feina	0,6	0,9	0,6	0,4
Servei militar/altres situacions d'inactivitat	0,1	0,2	0,1	0,5
Total	100,0	100,0	100,0	100,0

Font: Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població. Barcelona: IERMB, 1990, 1995, 2000. Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya, 2006. Barcelona: IERMB i IDESCAT, 2006.

TAULA 2 Taxes d'activitat, d'ocupació i d'atur. Barcelona, 1990-2006.

	1990		1995		2000		2006	
	Homes	Dones	Homes	Dones	Homes	Dones	Homes	Dones
Taxa d'activitat	-	-	63,0	43,9	65,6	45,3	66,5	51,0
Indicador d'activitat	-	-	77,8	56,0	81,6	64,4	84,3	70,2
Taxa d'ocupació	92,2	89,2	83,1	78,7	92,5	89,6	93,4	91,8
Taxa d'atur	7,8	10,8	16,9	21,3	7,5	10,4	6,6	8,2

Font: Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població. Barcelona: IERMB, 1990, 1995, 2000. Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya, 2006. Barcelona: IERMB i IDESCAT, 2006.

Nota: Taxa d'activitat = [població activa (població ocupada + població aturada) / Població de més de 18 anys] x 100.

Indicador d'activitat = [població activa (població ocupada + població aturada) / població potencialment activa (de 18 a 64 anys)] x 100.

Taxa d'ocupació = [població ocupada / població activa] x 100.

Taxa d'atur = [població aturada / població activa] x 100.

blació jubilada i de la que es dedica a les tasques de la llar. Al llarg dels darrers 15 anys, Barcelona ha experimentat modificacions rellevants relacionades amb l'activitat, que són reflex dels canvis ocorreguts en la conjuntura econòmica. D'una banda, les dades dels anys 1990, 2000 i 2006 reflecteixen períodes d'expansió i nivells alts d'ocupació, mentre que els indicadors de l'any 1995 denoten un període de recessió econòmica (menys activitat, més atur). D'altra banda, s'observa una lenta i progressiva reducció del percentatge de persones dedicades exclusivament a les tasques de la llar, paral·lela a un creixement de la taxa d'activitat entre les dones (vegeu taula 1).

Malgrat que tots els índexs per mesurar l'activitat de la població indiquen una incorporació progressiva de les dones al mercat de treball, la seva presència és encara notablement inferior a la del homes. Tot i haver crescut en una major proporció entre els anys 2000-2006, la taxa d'activitat femenina és del 51%, mentre que la masculina és del 66,5% (vegeu taula 2). El mateix passa amb la taxa d'ocupació: la femenina creix més, però la

masculina és més alta. Aquestes dades continuen assenyalant que hi ha diferències rellevants en la inserció laboral d'homes i dones, que es trasllueixen necessàriament en la gestió de llur temps.

1.2. El temps dedicat al treball mercantil

Més enllà de la situació d'activitat de la població, les característiques de l'activitat laboral de les persones ocupades tenen també molta influència en la gestió dels temps personals. L'organització del treball, que comprèn la tipologia de jornada laboral i el nombre d'hores treballades, es presenta com un element molt definidor a l'hora de gestionar la conciliació entre els diferents temps de la vida quotidiana.

Globalment, la població barcelonina ocupada opta per la jornada completa, i aquesta és una situació força estable des del 1990, només modificada per la recessió econòmica que reflecteixen les dades de l'any 1995 (vegeu taula 3). Hi ha, però, diferències significatives entre alguns col·lectius de la ciutat. Les dones trien la jornada

TAULA 3 Tipus de jornada realitzada per la població ocupada (%). Barcelona, 1990-2006.

	1990	1995	2000	2006		
				Total	Homes	Dones
Jornada completa	87,4	81,7	86,7	87,3	94,8	78,9
Jornada parcial	7,9	18,3	12,6	12,5	5,1	21,0
NS/NC	4,7	0,0	0,7	0,1	0,2	0,1
Total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Nota: submostra formada per la població ocupada.

Font: Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població. Barcelona: IERMB, 1990, 1995, 2000. Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya, 2006. Barcelona: IERMB i IDESCAT, 2006.

TAULA 4 Motiu principal pel qual la població ocupada fa jornada parcial (%). Barcelona, 1990-2006.

	1990	1995	2000	2006		
				Total	Homes	Dones
És el tipus d'horari que ha trobat	44,2	44,1	51,2	31,6	42,3	28,7
Té tasques domèstiques o familiars	16,7	15,3	17,8	25,3	6,1	30,6
Li interessa aquesta jornada	18,5	14,6	19,4	22,3	32,1	19,6
Pels estudis	7,0	7,6	7,8	15,6	17,0	15,2
Altres motius	11,4	13,1	-	1,9	-	-
NS/NC	2,2	5,4	3,9	3,3	2,5	3,5
Total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Nota: submostra formada per la població ocupada que treballa a jornada parcial.

Font: Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població. Barcelona: IERMB, 1990, 1995, 2000. Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya, 2006. Barcelona: IERMB i IDESCAT, 2006.

parcial quatre vegades més que els homes (21,0% enfront del 5,1%) i els joves ocupats s'inclinen més que cap altre grup per treballar a temps parcial (fins a un 31% l'any 2006).

Les raons principals per escollir la jornada laboral parcial han experimentat al llarg de 15 anys dues tendències inverses. D'una banda, decreix el pes dels que han accedit a aquesta jornada per necessitat («és el tipus d'horari que han trobat») i, de l'altra, creixen els que han optat a aquesta jornada per poder compaginar la feina amb altres activitats consumidores de temps, com ara les tasques domèstiques i familiars o els estudis (vegeu taula 4).

Pel que fa als motius, igual que a l'hora d'escollir el tipus de jornada, les diferències entre homes i dones reflecteixen situacions personals i socials molt diferents. Si bé les dones semblen tenir molta més llibertat d'elecció que els homes (només el 28,7% té jornada parcial perquè és el que ha trobat, enfront d'un 42,3% dels homes), elles fan aquesta tria perquè han d'atendre tasques domèstiques i familiars (30,6%), mentre que els homes ho fan perquè els interessa el tipus de jornada (32,1%).

Un altre aspecte de la jornada laboral és la seva distribució al llarg del dia, ja que això condiciona l'harmonització de les activitats i els ritmes de vida de les persones.

L'horari més habitual entre la població treballadora de Barcelona és l'horari partit (matí i tarda). Si bé aquesta opció de jornada és la més habitual tant per als homes com per a les dones, el seu pes és molt diferent: quasi el 63% dels homes tenen jornada partida, mentre que entre les dones no s'arriba ni al 50%. Per contra, la jornada contínua de matí o de tarda és una opció que es presenta el doble de vegades entre la població femenina ocupada (40,4% enfront d'un 20,4% de la població masculina), degut, en bona part, a una presència més elevada de jornades parcials entre aquest col·lectiu (vegeu taula 5).

En relació amb el temps dedicat al treball mercantil, la major part de població ocupada de Barcelona treballa setmanalment al voltant de les 40 hores (entre 35 i 45), una xifra força estable en els darrers 15 anys. El que s'ha modificat, però, és la proporció creixent dels que dediquen menys de 35 hores setmanals a la feina remunerada i la proporció decreixent dels que n'hi dediquen més de 45.

Les diferències de gènere dins de la població ocupada també queden reflectides si s'analitza la longitud de les jornades laborals. Si bé la majoria d'homes i dones treballen al voltant de 40 hores setmanals —amb percentatges molt similars—, en conjunt la població ocupada femenina de Barcelona treballa sis hores menys que la

TAULA 5 Horari laboral de la població ocupada (%). Barcelona, 2006.

	Homes	Dones	Barcelona
Horari partit de matí i tarda	62,8	48,0	55,8
Continu de matí	15,4	31,8	23,1
Continu de tarda	5,0	8,6	6,7
Continu de nit	2,6	2,1	2,4
Continu rotatiu de matí i tarda	6,0	4,6	5,3
Continu rotatiu de matí, tarda i nit	4,5	1,8	3,2
Altres horari	3,2	2,8	3,0
NS/NC	0,6	0,3	0,5
Total	100,0	100,0	100,0

Nota: submostra formada per la població ocupada.

Font: Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya, 2006. Barcelona: IERMB i IDESCAT, 2006.

TAULA 6 Hores treballades setmanalment per la població ocupada (%). Barcelona, 1990-2006.

	1990	1995	2000	2006		
				Total	Homes	Dones
10 hores o menys	1,3	1,4	1,5	1,3	0,7	0,2
D'11 a 34 hores	11,6	15,8	15,1	27,1	17,6	9,4
De 35 a 45 hores	64,1	60,7	59,0	61,4	63,1	64,8
Més de 45 hores	21,6	20,0	22,3	10,1	18,1	25,0
NS/NC	1,3	2,1	2,2	0,2	0,4	0,6
Total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Nombre mitjà d'hores	41:10	39:48	40:24	36:06	39:26	42:24
-----------------------------	-------	-------	-------	-------	-------	-------

Nota: submostra formada per la població ocupada.

Font: Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població. Barcelona: IERMB, 1990, 1995, 2000. Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya, 2006. Barcelona: IERMB i IDESCAT, 2006.

masculina. I això es deu al fet que un de cada quatre homes ocupats treballa més de 45 hores, mentre que una de cada quatre dones ocupades treballa menys de 35 hores (vegeu taula 6). Aquesta distribució tan desigual és també reflex del pes més important que la jornada parcial té entre la població ocupada femenina.

1.3. El temps de desplaçament a la feina

Un tercer component del temps de treball mercantil és la durada del desplaçament de casa al lloc de treball. Aquesta variable és determinada per la distribució territorial dels llocs de residència i dels llocs de treball i pel mitjà de transport utilitzat en el desplaçament.

La ciutat de Barcelona té un alt grau d'autocontenció laboral: el 2006, quasi tres de cada quatre barcelonins ocupats treballava a la mateixa ciutat. En els darrers 20 anys, el pes de la població que resideix i treballa a la ciutat ha anat disminuint, a costa del creixement dels

que van a treballar fora i, sobretot, dels que tenen un lloc de treball variable (taula 7). Si analitzem aquest fet amb una perspectiva de gènere, la diferència és substancial: la localització dels llocs de treball de la població ocupada femenina es concentra molt més a la ciutat (82,8% enfront d'un 62,9% entre els homes) i té un nivell quasi insignificant d'ubicacions no fixes.

La territorialització dels llocs de treball que es pot deduir d'aquestes dades dona a entendre que hi pot haver també diferències significatives en el temps de desplaçament a la feina. Però aquí hi intervé un segon factor molt determinant: el mode de transport utilitzat per desplaçar-se.

En conjunt, a la ciutat de Barcelona els viatges de casa al lloc de treball tenen una durada mitjana de 28 minuts i 15 segons per trajecte, un temps que s'ha mantingut força estable en els últims 10 anys. Tanmateix, aquesta dada global amaga un canvi substancial: la

TAULA 7 Localització del lloc de treball de la població ocupada (%). Barcelona, 1985-2006.

	1985	1990	1995	2000	2006		
					Total	Homes	Dones
A casa	5,4	2,5	4,0	3,0	2,5	3,1	3,6
A Barcelona	77,8	80,3	75,0	73,6	80,3	69,1	59,3
Fora de Barcelona	15,4	14,4	16,6	18,7	14,0	18,1	21,6
És irregular	-	2,8	4,2	3,9	2,5	9,0	14,7
NS/NC	0,4	0,0	0,2	0,8	0,7	0,7	0,8
Total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Nota: submostra formada per la població ocupada.

Font: Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població. Barcelona: IERMB, 1990, 1995, 2000. Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya, 2006. Barcelona: IERMB i IDESCAT, 2006.

TAULA 8 Temps de desplaçament a la feina (només l'anada) de la població ocupada (%). Barcelona, 1995-2006.

	1995	2000	2006
Menys de 15 minuts	24,2	21,5	17,2
De 15 a 30 minuts	51,1	50,1	47,5
Més de 30 minuts	19,2	20,9	25,1
És irregular	5,3	5,6	8,6
NS/NC	0,2	1,9	0,6
Total	100,0	100,0	100,0

Temps mitjà (en minuts) 24:30 25:44 28:15

Nota: submostra formada per la població ocupada que treballa fora del seu domicili.

Font: Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població. Barcelona: IERMB, 1990, 1995, 2000. Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya, 2006. Barcelona: IERMB i IDESCAT, 2006.

progressiva reducció del percentatge de població que dedica menys de 15 minuts a desplaçar-se a la feina i l'increment dels que hi destinen més de 30 minuts (vegeu taula 8).

De l'anàlisi evolutiva dels modes de transport per anar a treballar es pot destacar com a dada global el predomini creixent dels modes motoritzats, que han augmentat més de 10 punts percentuals en 20 anys, i la disminució dels que van a peu (de 23,5% a 16,1%). Així mateix, dins dels modes motoritzats, l'any 2006 predomina el transport públic, amb un creixement important després de 10 anys d'estabilitat amb una lleugera tendència a la baixa (vegeu taula 9).

2. El temps del treball familiar domèstic

El temps del treball familiar domèstic es compon d'un ampli ventall d'activitats relacionades amb l'àmbit reproductiu, que inclou tant el temps que es dedica a

TAULA 9 Mitjà de transport utilitzat per la població ocupada en els desplaçaments al treball (%). Barcelona, 1985-2006.

	1985	1990	1995	2000	2006
Privat	35,5	36,6	36,3	41,7	38,0
Públic	34,2	35,4	36,4	34,8	41,9
A peu	23,5	22,4	22,7	18,7	16,1
Altres respostes	6,8	5,6	4,6	3,8	3,6
NS/NC	0,0	0,0	0,0	1,0	0,4
Total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Nota: submostra formada per la població ocupada que treballa fora del seu domicili.

Font: Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població. Barcelona: IERMB, 1990, 1995, 2000. Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya, 2006. Barcelona: IERMB i IDESCAT, 2006.

la família (alimentació, salut, higiene, cura dels fills i de persones dependents, etc.) com el que es dedica específicament a les tasques de la llar (comprar, netejar, manteniment i reparació, etc.). Sovint, es tracta de tasques que es realitzen transversalment i simultània o combinada amb altres tipus d'activitat, la qual cosa en dificulta la delimitació temporal.

Per aproximar-nos a aquesta esfera de la vida quotidiana, l'Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població ens proporciona dues dades relacionades amb les feines domèstiques i familiars: el temps diari/setmanal que s'hi dedica i com es reparteix dins de les llars.

La població de Barcelona dedica una mitjana diària d'1 hora i 57 minuts al treball familiar domèstic. En els darrers 15 anys aquesta mitjana s'ha reduït en 42 minuts, a un ritme quinquennal bastant constant. La distribució de la població en funció del temps de treball familiar domèstic, però, ha experimentat canvis substancials. En primer lloc, s'ha reduït quasi a una quarta

TAULA 10 Hores diàries que les persones dediquen a les tasques de la llar (%). Barcelona, 1990-2006.

	1990			1995			2000			2006		
	Homes	Dones	Total	Homes	Dones	Total	Homes	Dones	Total	Homes	Dones	Total
Cap estona	43,9	5,5	23,1	35,1	4,0	18,0	22,1	4,0	12,5	13,8	3,9	8,5
Fins a 3 hores	50,0	40,4	44,7	59,6	43,6	50,8	70,8	49,3	59,4	79,2	62,6	70,2
Entre 3 i 6 hores	4,0	30,4	18,3	3,4	36,0	21,4	4,4	32,4	19,3	3,9	25,0	15,3
Més de 6 hores	1,1	21,1	11,9	0,4	15,4	8,7	0,4	9,1	5,0	0,1	5,3	2,9
NS/NC	1,0	2,7	1,9	1,6	1,0	1,3	2,2	5,3	3,8	2,9	3,2	3,0
Total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Mitjana d'hores diàries	0:48	4:08	2:39	0:48	3:45	2:25	0:58	3:13	2:09	1:05	2:42	1:57
Mitjana d'hores setmanals	5:36	28:56	18:33	5:36	26:15	16:55	6:46	22:31	15:03	7:35	18:54	13:39

Font: Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població. Barcelona: IERMB, 1990, 1995, 2000. Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya, 2006. Barcelona: IERMB i IDESCAT, 2006.

part el pes de la població en les dedicacions extremes (cap estona i més de 6 hores). En segon lloc, ha crescut en més de 25 punts el percentatge de població que dedica fins a tres hores a les tasques domèstiques i familiars, de manera que, el 2006, de cada tres residents a Barcelona, un dedica algun minut a les tasques domèstiques i familiars, però menys de 60, i un altre hi dedica entre una i tres hores (vegeu taula 10).

L'àmbit de les tasques domèstiques i familiars és on l'ús del temps presenta més contrastos segons el sexe de les persones, de manera que es dibuixen dues realitats molt contrastades que, tot i l'evolució temporal cap a la convergència, continuen tenint diferències substancials derivades del nivell d'activitat masculina i femenina i de la pervivència dels rols tradicionals en les diferents esferes de la vida quotidiana. L'any 2006, la població femenina dedicava 1 hora i 37 minuts més que els homes a la feina familiar domèstica. Aquest temps diferencial s'ha reduït a la meitat en 15 anys, però aquesta reducció s'ha d'atribuir més a la menor dedicació de les dones (1 hora i 26 minuts menys entre 1995 i 2006) que al creixement del temps per part dels homes, que només ha estat de 17 minuts. Si bé una part del diferencial es pot atribuir a la proporció més elevada de dones que

es dediquen exclusivament a les tasques de la llar, hi ha també importants diferències entre la població ocupada: les dones ocupades dediquen al treball familiar domèstic més del doble de temps setmanal que els homes ocupats (15 hores i 23 minuts, enfront de 6 hores i 53 minuts).

Malgrat que les diferències de gènere en aquesta esfera de la vida quotidiana encara perviuen, es pot apreciar un procés de canvi que es reflecteix, entre altres, en la disminució del diferencial de temps de dedicació setmanal a les tasques familiars domèstiques en funció de l'edat. Tot i que, també entre la població jove, les dones dediquen més del doble de temps a la llar que els homes, aquesta diferència es multiplica per tres i per quatre en el cas de la població adulta i de la gent gran (taula 11).

3. El temps lliure i el temps de lleure

El temps lliure i el temps de lleure recullen les activitats «no obligades» per motiu de treball, tant mercantil com familiar domèstic, o d'estudi, segons la definició que en fan els mateixos entrevistats. Aquí queda inclòs des del temps que es dedica a les activitats de lleure més o menys programades dins i fora de la llar, fins al temps dedicat al descans diari i el temps que es percep com a temps lliure que, com a mesura subjectiva que és, inclou les estones que cada persona té per a ella mateixa, sense cap obligació en el sentit més ampli del terme. Amb tot, la línia divisòria entre temps de lleure i temps lliure és una frontera molt fina que pren entitat a partir del significat que els grups socials, i les persones de forma individual, li atorguen.

En el temps de lleure es distingeixen les activitats que es fan dins i fora de la llar, atesa la incidència diferencial en la gestió dels usos del temps de les persones. Les activitats que es poden fer a casa acostumen a consu-

TAULA 11 Hores setmanals que la població dedica a les tasques de la llar (en hores i minuts). Barcelona, 2006.

	Homes	Dones
Menys de 25 anys	3:36	7:35
Entre 25 i 64	7:30	19:32
De 65 en endavant	9:56	20:32
Total	7:35	18:54

Font: Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya, 2006. Barcelona: IERMB i IDESCAT, 2006.

mir períodes de temps més curts i, en general, no estan sotmeses a horaris estrictes. Per contra, les activitats que es duen a terme fora de la llar requereixen períodes de temps més llargs (s'hi ha de sumar el temps de desplaçament al temps propi de l'activitat) i sovint depenen d'horaris no fixats per la persona que les realitza.

Dins del temps no dedicat al treball mercantil ni al familiar domèstic, cal comptabilitzar també el temps diari dedicat al descans, que entre la població barcelonina era, el 2006, de 8 hores i 2 minuts (14 minuts més que l'any 2000). Les persones que descansen més hores són les majors de 65 anys, amb 9 hores i 3 minuts; contràriament, la població que menys hores dorm és l'ocupada, amb 7 hores i 29 minuts, i la d'edat compresa entre els 35 i els 44 anys, amb 7 hores i 41 minuts.

Vista la dificultat de concreció del que és temps lliure i de com cada persona decideix passar-lo, una bona mesura per apreciar aquesta qüestió tan subjectiva és la percepció que la població té de la seva disponibilitat de temps lliure. L'any 2006, el 36,3% dels barcelonins opinava que disposava de poc temps lliure, enfront d'un 27,2% que creia que en tenia molt. Aquesta és una mesura que varia en funció de l'edat i de la situació laboral: són les persones ocupades i les que tenen entre 25 i 44 anys les que perceben en una proporció més alta que tenen poc temps lliure.

Les activitats principals que la població de Barcelona cita espontàniament a l'hora de referir-se al lleure domèstic³ són *mirar la televisió o el vídeo* (57,2%) i *llegir* (52,5%), seguides a molta distància d'*escoltar música* (19,5%), *connectar-se a Internet* (13,6%) i *fer labors* (10,1%). De totes les possibles, les que es fan més sovint⁴ són *veure la televisió* (60,7% dels barcelonins), *escoltar música* (49,4%) i *escoltar la ràdio* (42,7%).

Amb relació al lleure fora de casa, el que més se cita de manera espontània és *passejar* (52,5%), seguit a força distància d'*anar al cinema* (21,8%), *sortir amb els amics* (20,4%) i *fer esport* (19,9%); són també destacables els percentatges de població que citen *anar a comprar* (15,9%) o *anar al restaurant* (11,2%).

4. La conciliació de les activitats

Compaginar la vida laboral amb les tasques domèstiques familiars i amb la disposició de temps personal per al lleure obliga la població a gestionar les diferents necessitats de temps, és a dir, a dedicar temps diferents

i variables a cada una de les activitats que formen la seva vida quotidiana. La gestió d'aquests temps esdevé progressivament més complexa en la societat contemporània i sovint es plantegen conflictes a l'hora de fer compatibles diverses activitats de la vida diària. Així doncs, a banda de tenir més o menys disponibilitat de temps per al lleure i de temps personal, la dedicació al treball mercantil i a les tasques familiars domèstiques requereix esforços de conciliació que varien al llarg del cicle vital de les persones.

L'any 2006, més del 40% de la població de Barcelona va manifestar que tenia problemes per compaginar la vida laboral amb la domèstica i familiar. Aquest àmbit de conflicte en la gestió del temps és especialment acusat en el cas de l'11,6% de la població que expressa tenir moltes dificultats en la conciliació d'activitats de la vida quotidiana.

Tot i que es pot observar que la conciliació està esdevenint un problema per al conjunt de la població, la situació és ben diferent per a homes i dones. D'una banda, hi ha molts més homes que dones que afirmen que no participen en les tasques domèstiques i, per tant, no estan subjectes a qüestions de conciliació. D'altra banda, hi ha moltes més dones que homes (46,9% i 36,5%, respectivament) que asseguren que tenen algun o molts problemes per compaginar la vida laboral amb les tasques domèstiques i familiars (vegeu taula 12).

Les dificultats per fer compatible el treball mercantil i les tasques domèstiques i familiars afecten principalment la població en edat adulta, sobretot la que viu en llars amb fills. El percentatge de població que afirma tenir problemes és d'un 45,7% entre els 25 i els 34 anys i del 48,6% entre els 35 i els 44 anys. En canvi, la gent més jove, especialment la que encara no està emancipada, és la que expressa tenir menys problemes, sobretot perquè la seva participació en les tasques domèstiques i familiars és molt reduïda.

TAULA 12 Dificultat per compaginar la vida laboral amb les tasques domèstiques i familiars segons sexe (%). Barcelona, 2006.

	Homes	Dones	Total
Moltes dificultats	11,0	12,4	11,6
Algunes dificultats	25,5	34,5	29,7
Cap dificultat	47,1	49,8	48,4
No participa de les tasques domèstiques	15,9	2,8	9,7
NS/NC	0,6	0,5	0,5
Total	100,0	100,0	100,0

Font: Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya, 2006. Barcelona: IERMB i IDESCAT, 2006.

3 Pregunta oberta: no s'ha suggerit cap activitat a les persones entrevistades. S'han donat fins a cinc possibilitats de resposta a cada persona entrevistada. Aquests percentatges es refereixen al total de respostes facilitades per la població de cada àmbit territorial.

4 Aquesta pregunta s'ha realitzat a totes les persones entrevistades, independentment de les activitats de lleure que hagin mencionat a la pregunta oberta sobre les activitats de lleure que realitzen dins de casa.

En resum, tant la informació sobre la compaginació de treball mercantil i treball domèstic com la que es refereix a la percepció de disponibilitat de temps lliure mostren l'existència d'un període de la vida adulta en què la gestió del temps esdevé especialment complexa. En termes generals, aquest és el moment del cicle vital en què coincideixen dedicacions laborals importants amb un treball domèstic intens, sovint amb la necessitat de cuidar fills petits. Les dificultats es concentren especialment entre les dones perquè tenen més responsabilització de tasques familiars domèstiques.

5. La ciutat i el temps: els espais de vida dels habitants de Barcelona

La interrelació entre temps i territori és important per a la gestió quotidiana dels temps de la ciutadania. La manera com s'estructura el territori i com s'organitza la ciutat determina en gran mesura les estratègies de les persones en el desenvolupament de les seves activitats i les possibilitats de diferents models d'usos del temps. Existeix una doble interacció entre l'estructura territorial (formes d'ocupació urbana del sòl, distribució i intensitat d'usos residencials, d'activitats econòmiques, d'equipaments i serveis comunitaris, d'infraestructures i serveis tècnics) i les formes de vida (hàbits de la població segons uns determinats patrons quotidians i, en particular, dels usos quotidians dels temps).

La primera aproximació a l'ús que la població de Barcelona fa de la ciutat i del seu entorn més immediat és la localització territorial de les principals activitats quotidianes. Amb aquesta anàlisi es pot conèixer quin és l'espai de vida dels barcelonins, quins són els límits de la seva ciutat real i com l'ús de l'espai ha anat canviant en els darrers anys.

L'espai del treball productiu

Com ja s'ha vist en analitzar el temps de treball mercantil i, concretament, el temps esmerçat en el desplaçament per anar a treballar, Barcelona es caracteritza per una elevada autocontenció laboral: l'any 2006 el 72,2% de la població barcelonina ocupada treballava a la ciutat. Aquest índex, però, s'ha reduït en 11 punts des de 1985, sobretot a causa de la disminució del nombre de persones que treballen al mateix barri, de la creixent tendència dels barcelonins a sortir del municipi per anar a treballar i, aquest és el canvi més rellevant, de l'augment de la població ocupada que declara tenir una destinació irregular per qüestions de feina (vegeu taula 13).

Els canvis en l'autocontenció laboral reflecteixen que Barcelona participa d'un procés de metropolització. La interrelació de la ciutat amb el seu entorn més immediat s'ha anat accentuant amb els anys i s'ha materialitzat en una ampliació de la ciutat real quotidiana dels barcelonins. Aquestes transformacions territorials han derivat en un ús extensiu del territori i en l'augment de les necessitats de desplaçament dels ciutadans.

L'espai de les compres

Al mateix temps que la ciutat real quotidiana s'amplia amb la progressiva dispersió de la localització dels llocs de treball, es detecta en l'àmbit territorial una tendència a la intensificació de les activitats en el mateix barri, associada a la recerca de la proximitat com a valor en alça en una societat on el temps ha esdevingut un bé escàs i limitat.

Com a confirmació del que s'acaba d'exposar, la població barcelonina sol portar a terme les compres quotidianes en l'espai més proper —el barri— i presenta una tendència creixent de la preferència per aquest espai de proximitat (vegeu taula 14).

TAULA 13 Destinació dels desplaçaments al treball de la població ocupada (%). Barcelona, 1985-2006.

	1985	1990	1995	2000	2006
Mateix barri de residència	23,5	21,8	22,8	19,7	15,8
Altres barris de Barcelona	59,7	60,7	55,4	56,1	55,4
Primera corona metropolitana	9,7	8,9	9,9	10,3	12,2
Segona corona metropolitana	-	4,8	6,3	7,6	6,0
Resta de la província	-	-	0,3	0,3	0,3
Resta de Catalunya*	5,9	1,0	0,7	0,6	0,2
Fora de Catalunya**	0,8	2,9	0,1	0,5	0,0
És irregular	-	-	4,4	4,1	9,3
NS/NC	0,5	0,0	0,2	0,8	0,8
Total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

*L'any 1985 aquesta categoria incloïa les dues anteriors i l'any 1990 incloïa l'anterior.

**Els anys 1985 i 1990 aquesta categoria incloïa la resposta «És irregular».

Nota: submostra formada per la població ocupada.

Font: Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població. Barcelona: IERMB, 1990, 1995, 2000. Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya, 2006. Barcelona: IERMB i IDESCAT, 2006.

En la compra no quotidiana —exemplificada amb l'adquisició de vestit i calçat— el valor de la proximitat no és tan acusat, però el barri segueix sent l'àmbit predominant. En l'evolució dels darrers 20 anys, és de destacar l'increment de compres en el mateix barri, que s'ha de vincular també a l'expansió territorial del comerç especialitzat, via centres comercials o bé mitjançant el reforçament d'eixos comercials tradicionals o de nova creació. Paral·lelament, el pes de la població que no té ben definit el seu espai habitual de compra no quotidiana ha disminuït a menys de la meitat (taula 15).

L'espai del lleure i de les relacions personals

La recerca de la proximitat és també molt present en la realització d'activitats de lleure. L'autocontenció municipal és molt elevada quan es va a mirar botigues, al cinema, a bars i discoteques, a restaurants, al teatre i a museus i exposicions. L'atracció d'altres ciutats de l'entorn metropolità de Barcelona és molt baixa. Amb tot, es tracta d'activitats en què la diversificació i la deslocalització de l'oferta incideixen en què una part important dels barcelonins afirmen que no van regularment a cap lloc concret. El pes dels que es mouen indistintament és el més elevat quan es tracta d'anar a restaurants (35,2%) o a museus i exposicions (35,3%). En els darrers deu anys, s'observa un descens de la preferència pel centre de la ciutat com a lloc per anar a realitzar segons quines activitats de lleure i, tal com succeïa amb les compres, una revitalització del barri de residència com a localització idònia on realitzar-les, a excepció d'algunes activitats que depenen d'equipaments a escala de ciutat, com ara els teatres i els museus i sales d'exposicions.

La delimitació de l'espai de les relacions socials dels barcelonins se circumscriu majoritàriament a la ciutat: el 46,0% dels barcelonins es relaciona preferentment amb gent del barri mateix, en una proporció que ha crescut 10 punts en els darrers 10 anys; i menys del 10% de

la població es relaciona amb persones de fora de Barcelona. Així doncs, també en l'esfera de les relacions socials, la proximitat és un valor en alça i el més apreciat i seguit per la població de Barcelona.

Els espais per a residents i per a no residents

En la definició d'un espai i d'un temps de la vida quotidiana s'ha vist que no hi ha un sol espai de vida per a la població de Barcelona i, si bé el propi barri i la ciutat més en general són espais de gran rellevància, per a algunes de les activitats més habituals —com anar a treballar— l'espai d'ús va més enllà dels límits municipals (vegeu gràfic 1). Aquest eixamplament de la ciutat cap als municipis de l'entorn significa un augment de desplaçaments i, en conseqüència, més temps dedicat a les activitats que es realitzen fora de casa, ja sigui anar a treballar o al restaurant. Aquest fet afegeix complexitat a la gestió del temps de la vida quotidiana, especialment pels col·lectius que tenen més dificultats per accedir a un transport ràpid i eficaç.

Per gestionar correctament els usos del temps, Barcelona ha de tenir en compte també que el seu espai no és només per als residents a la ciutat, sinó que és un punt d'atracció per als municipis de l'entorn metropolità. En relació amb el treball mercantil, Barcelona rep diàriament un 12,6% dels residents a la província. L'atracció laboral de la ciutat és més gran com més a prop s'hi viu: hi treballa un 30,7% dels residents a la Primera corona metropolitana, un 10,8% dels residents a la Segona corona i un 2,1% dels que viuen a la resta de la província. La recerca de la proximitat a l'hora de comprar el més habitual fa que en aquesta qüestió Barcelona no exerceixi gaire atracció sobre el seu entorn. En canvi, en alguns dels àmbits del lleure, sí que és un pol cap al qual convergeixen molts dels habitants de la província, com el 61,8% que va al teatre a Barcelona o el 46,0% que es desplaça fins a la ciutat per anar a un museu o a una exposició (vegeu gràfic 2).

TAULA 14 Lloc on els membres de la llar compren habitualment els aliments envasats (%). Barcelona, 1985-2006.

	1985	1990	1995	2000	2006
Mateix barri	82,9	84,6	83,0	89,9	91,6
Centre de Barcelona	-	1,2	0,9	0,7	1,0
Altres barris de Barcelona*	10,4	7	7,3	4,1	5,3
Altres municipis	1,9	1,1	3,8	2,1	0,4
Indistintament	4,7	5,7	4,4	2,8	1,5
NS/NC	0,1	0,3	0,6	0,4	0,2
Total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

* L'any 1985 aquesta categoria incloïa l'anterior.

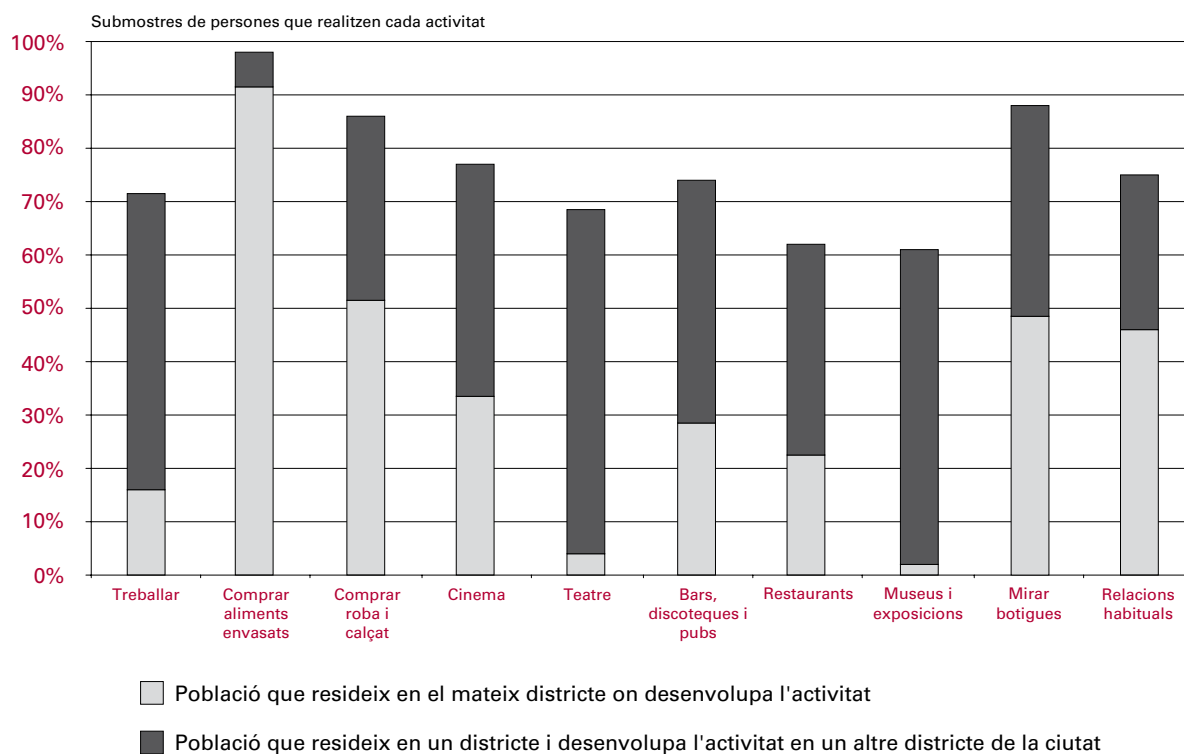
Font: Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població. Barcelona: IERMB, 1990, 1995, 2000. Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya, 2006. Barcelona: IERMB i IDESCAT, 2006.

TAULA 15 Lloc on els membres de la llar compren habitualment la roba i el calçat (%). Barcelona, 1985-2006.

	1985	1990	1995	2000	2006
Mateix barri	40,9	43,5	54,2	50,9	51,5
Centre de Barcelona	19,8	7,0	17,1	21,6	21,5
Altres barris de Barcelona	8,1	17,0	12,9	7,6	13,3
Altres municipis	1,2	1,0	0,8	1,1	0,7
Indistintament	29,0	29,0	14,3	18,1	12,2
NS/NC	1,1	2,4	0,6	0,6	0,8
Total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

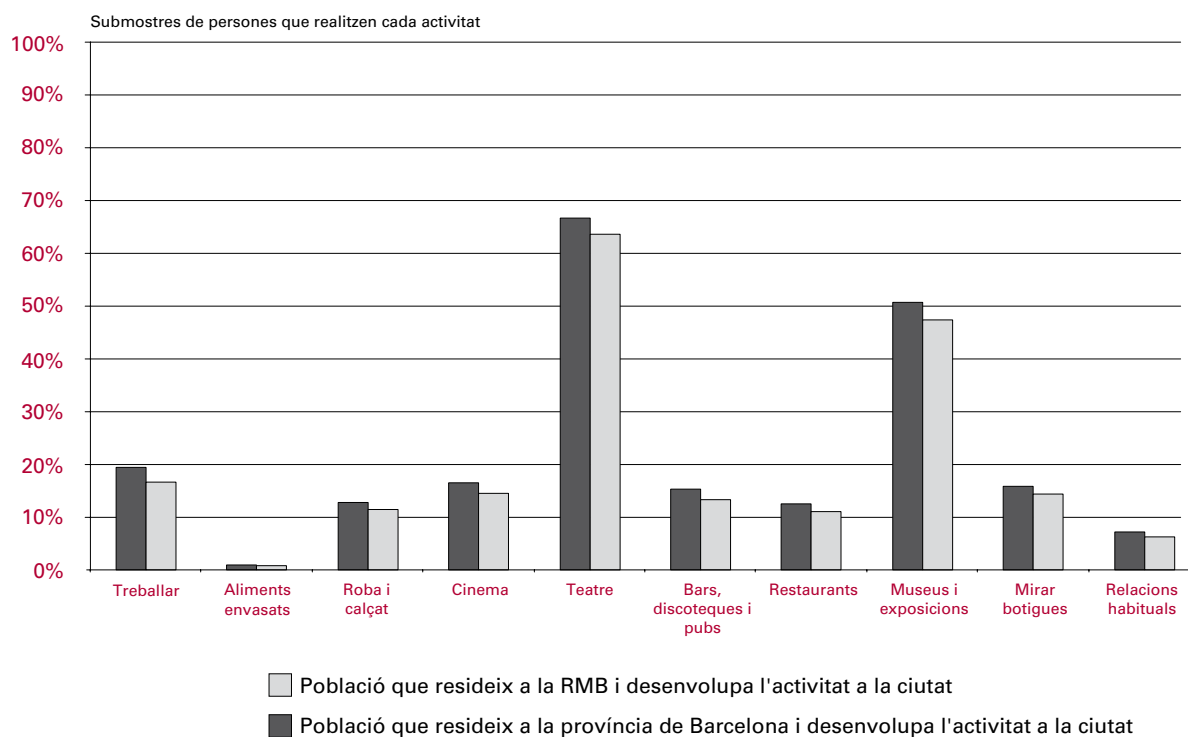
Font: Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població. Barcelona: IERMB, 1990, 1995, 2000. Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya, 2006. Barcelona: IERMB i IDESCAT, 2006.

GRÀFIC 1 Autocontenció de la ciutat de Barcelona per a diferents activitats. Barcelona, 2006.

Font: Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya, 2006. Barcelona: IERMB i IDESCAT, 2006.

GRÀFIC 2 Atracció de la ciutat de Barcelona per a diferents activitats. Província de Barcelona, 2006

Font: Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població de Catalunya, 2006. Barcelona: IERMB i IDESCAT, 2006.

6. Reflexions finals

L'activitat a la qual es dedica la població barcelonina configura un panorama social força diversificat que es tradueix en l'existència de situacions vivencials molt contrastades pel que fa als usos del temps en la vida quotidiana. El contrast bàsic es produeix entre la població activa i la inactiva. Així, el treball mercantil és un condicionant determinant en la gestió del temps de les persones ocupades, fins al punt que sovint esdevé l'eix estructurador del temps quotidià. Però les diferents activitats de la població també presenten situacions vitals molt diverses, entre població jubilada, la que es dedica a les feines de la llar, l'estudiant o la desocupada.

L'organització del treball mercantil es presenta força monolítica i es fonamenta en un patró de jornada laboral i de temps de dedicació al treball que afecta la gran majoria de la població. En aquest marc predominant de rigidesa, la conciliació dels usos del temps esdevé difícil. Tot i això, s'observa una major presència de jornades parcials entre les dones i la població jove i, a més, s'apunta una tendència a la realització voluntària d'aquest tipus de jornada, en bona part per dedicar temps a la feina familiar o als estudis.

L'àmbit de la feina domèstica i familiar és el dels grans contrastos segons el sexe de la població. Les dones dediquen molt més temps a aquest tipus de treball que els homes i, a més, es responsabilitzen de la realització de la gran majoria de les tasques domèstiques i familiars. Aquest contrast s'evidencia entre la població gran i l'adulta, però també entre els joves. Igualment, entre la població ocupada, les dones també dediquen més temps al treball domèstic i familiar que els homes. A més, hi ha una proporció significativa d'homes que no realitzen cap tipus de treball domèstic.

A pesar del que s'acaba d'exposar, s'aprecia un procés de canvi que passa per la reducció de les dedicacions domèstiques i familiars de les dones i l'augment en el cas dels homes, així com una creixent coresponsabilització de les tasques. Tot i això, el procés de canvi és molt lent i el més palpable és la reducció del temps de treball per part de les dones, mentre que l'increment en el cas dels homes és només lleuger.

El temps lliure és el de les activitats no obligades i engloba un ventall d'opcions de dedicació molt diverses. A més del temps de descans, el temps de lleure domèstic es fonamenta, primer, a veure la televisió i també a llegir, escoltar música o la ràdio. En els darrers anys s'ha assistit a la irrupció d'Internet i de les videoconsol·les com a instruments fonamentals de l'oci a casa d'una bona part de la població. Fora de casa, el lleure es basa

en activitats físiques, com passejar o fer esport, i també activitats relacionals com sortir amb amics, a més d'anar al cinema o a restaurants.

Com a conseqüència de les pautes de distribució descrites, resulta que 4 de cada 10 persones entrevistades manifesten que tenen problemes de conciliació de la vida laboral i la domèstica i familiar. La situació més complexa és la de la desena part de la població, que manifesta que té molts problemes de conciliació.

La percepció de disponibilitat de temps lliure presenta situacions molt contrastades amb proporcions importants de persones que manifesten disposar de molt i bastant temps lliure. Alhora, però, una tercera part de la població percep una escassa disponibilitat d'aquest temps, població que, a més, augmenta sensiblement.

En conjunt, s'identifica un segment específic de població adulta, principalment entre 25 i 45 anys i ocupada, que és el segment que té més problemes de conciliació i una percepció més elevada de disposar de poc temps lliure. En aquest segment coincideixen intenses dedicacions laborals i un extens temps de treball domèstic, sovint associat a la cura dels fills. En aquest segment, les dones són les que sofreixen més problemes de conciliació.

Amb relació al lloc on la població realitza les diverses activitats de la vida quotidiana, s'observa, primer, que la ciutat de Barcelona disposa d'uns nivells d'autoconteniment molt elevats: la major part de la població barcelonina realitza les activitats quotidianes a la mateixa ciutat. S'observa, a més, un increment del barri com a àmbit territorial vital —excepte en temes laborals— associat a la recerca de proximitat en la vida quotidiana. Aquesta tendència rep influències dels canvis urbanístics i econòmics que s'han produït a la ciutat en els darrers anys (dispersió de centres comercials, reforçament dels equipaments i serveis a les persones...).

Alhora, però, especialment en l'àmbit del mercat de treball, la ciutat real de la població barcelonina s'ha ampliat a partir d'un procés de metropolitanització que intensifica les relacions entre territoris i augmenta les necessitats de mobilitat. A més, Barcelona és un centre d'atracció per als residents a la resta de la província, tant per al treball mercantil com per a la realització d'algunes activitats de lleure, sobretot anar al teatre i a museus i exposicions. La intensitat d'aquests fluxos és més elevada a la Primera corona metropolitana.

Reprenent el que es deia a la introducció, Barcelona és una ciutat densa, amb gran diversitat d'activitats, que ha de col·laborar amb els seus «usuaris» en la gestió dels temps de la vida quotidiana. I són les polítiques públiques les que més poden contribuir a donar instruments a les persones per a la conciliació dels seus temps.